

set det internationale (vestlige) marked, men det skete. Det var således meget tidligt, at Kampmann kom til den erkendelse, som har præget mange efterfølgende socialdemokratiske regeringer: At kagen både skal gøres større og fordeles bedre.

Forfatterens fascination af den intelligente og utrættelige idé- og kompromismager Kampmann er tydelig og forståelig. Det var de store tandhjul i samfundsmaskineriet, der blev udskiftet, repareret og flyttet på – og det fik som bekendt overordentlig stor betydning.

Kampmanns store arbejdsindsats og udfordringerne som statsminister (hvor han ellers havde politisk og vælgermæssig succes) harmonerede til sidst ikke godt med hans fysiske og åndelige helbredstilstand. Kampmanns idérigdom og temmelig kaotiske og maniske arbejdsstil gives der et sent eksempel på i et brev fra ham til forfatteren i 1972, hvor Kampmann jo var politisk pensionist, men hvor han fortsat var et festfyrværkeri af ideer.

Med *Efterkrigstidens økonomiske og sociale reformer. Viggo Kampmann – idémand og igangsætter* har vi fået en velskrevet og indsigtfuld gennemgang af en periode, hvor fundamentet for det moderne velfærdssamfund blev lagt, og hvor Danmark for alvor blev et lønsomt og succesfuldt industrisamfund. Samtidig er Kampmanns centrale betydning herfor blevet understreget. Ejvind Damsgaard Hansens bog er god at læse i forlængelse af eller sammen med Poul Schmidts biografi.

Tomas Bech Madsen

| DAVID LARSSON HEIDENBLAD: *Den gröna vändingen. En ny kunskaps-historia om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden*, Nordic Academic Press 2021, 270 s., 225 SEK (også udkommet på engelsk: DAVID LARSSON HEIDENBLAD: *The Environmental Turn in Postwar Sweden. A New History of Knowledge*, Lund University Press 2021, 256 s., 284 SEK.)

Overalt i den vestlige verden udviklede 1970'erne sig til „økologiens tidsalder“. Ikke økologi forstået som biologisk deldisciplin, men som sammenfattende begreb om en udbredt folkelig bekymring for de dysfunktioner, som det moderne samfund påførte biosfæren. Om denne bekymrings opståen og udbredelse i Sverige har David Larsson Heidenblad skrevet en fremragende bog, som er udkommet på både engelsk og forfatterens modersmål.

Der er internationalt skrevet meget om miljøslagets *idehistoriske* kilder såvel som om *miljøbevægelsens* organisering og virke, men det er

ikke her, at Heidenblads primære interesse ligger. Hans undersøgelsesgenstand er derimod miljøspørgsmålets etablering som et centralt felt i den offentlige bevidsthed og samtale, og at nærme sig dette spørgsmål historisk er lettere sagt end gjort. Som metode har han ikke overraskende valgt den „ny videnshistorie“, som i disse år gør sig stærkt gældende ved hans hjeminstitution, Lunds Universitet.

Metoden går i korte træk ud på at afdække netværk mellem både tekster og de personer, som har skrevet dem, for derigennem at finde ud af, hvordan viden om et givet emne har cirkuleret mellem fag, sprog, genrer osv. (s. 20 ff). Og den har samtidig som forudsætning, at viden omformes under enhver cirkulation. Fokus er i højere grad på teksternes form end på deres præcise indhold, eller rettere: Det er vigtigere at konstatere, at en debatbog faktisk resulterede i den tilsigtede avisdebat, end at undersøge præcis, hvad læserne mente om den. Det er altså gennem kortlægning af sådanne skriftlige udtryk for miljøbekymring og deres frekvens, intensitet og indbyrdes forbindelser undersøgelsens mål at sandsynliggøre, *hvorfor* miljøspørgsmålet fik så stor gennemslagskraft, *hvornår* gennembruddet skete, *hvem* der bidrog til processen, og *hvordan* disse aktører fik det til at ske (s. 10).

Heidenblad viser i sin analyse af bogudgivelser, avisartikler, officielle rapporter og korrespondancer i udvalgte personarkiver, hvordan tre aktører var helt centrale i denne tidlige fase af miljøbekymringens historie. Den første var kemikeren Hans Palmstierna, der i oktober 1967 udgav bogen *Plundring, svält, förgiftning*, hvor han beskrev miljødelæggelsen som et verdensomspændende problem med nær forbindelse til global fattigdom, krig og tiltagende overbefolkning. Den anden var journalisten Barbro Stoller, der allerede i 1964 begyndte at rapportere om forureningsproblemer i avisen *Dagens Nyheter*, og som derved bidrog til at gøre denne avis helt central for miljøbekymringens udbredelse. Og den tredje var historikeren Birgitta Odén, hvis bror, som var kemiker, i 1967 påviste effekten af sur regn i svenske søer. Hun blev samme år inddraget i en miljøudredning for Försvarets forskningsanstalt og lagde samtidig kimen til det miljøhistoriske forskningsmiljø i Lund.

Gennem otte kapitler, som tager udgangspunkt i 1967, men dækker både den forudgående periode fra 1948 og den efterfølgende indtil 1972, argumenterer forfatteren for, at miljøspørgsmålets gennembrud i den svenske offentlighed skete i efteråret 1967, inden der fandtes nogen nævneværdig miljøbevægelse, og længe inden den på mange andre måder skelsættende FN-konference i Stockholm om det globale miljø i sommeren 1972. Udviklingen blev især drevet frem af kritiske naturvidenskabelige forskere, og miljøbekymringen blev tidligt knyt-

tet sammen med tidens to store allerede eksisterende trusselsbilleder: atomkrigen og overbefolkningen. I den forbindelse antog også miljøspørgsmålet snart apokalyptiske træk, og det blev tiltagende politiseret i en sådan grad, at det endnu ved Stockholm-konferencen kunne være vanskeligt at skelne mellem videnskabelig viden og ideologiske holdninger.

Den store svaghed ved historiske analyser af videnscirkulation er naturligvis spørgsmålet om reception: Hvordan blev det skrevne modtaget af læserne, og hvor langt ud trængte budskaberne egentlig? David Larsson Heidenblad er sig denne udfordring klart bevidst, og jeg synes, at hans bud på en mulig løsning er overbevisende. Han har nemlig bl.a. haft det kolossale held (som gode historikere undertiden har), at der i Hans Palmstiernas arkiv findes bekymrede breve fra svenske unge, af hvilke nogle som reaktion på deres korrespondance med den kontroversielle kemiker var med til at lægge grunden for den nye miljøbevægelse. Der gik en linje, om end ikke altid lige, fra ord til handling.

Bo Fritzboeger